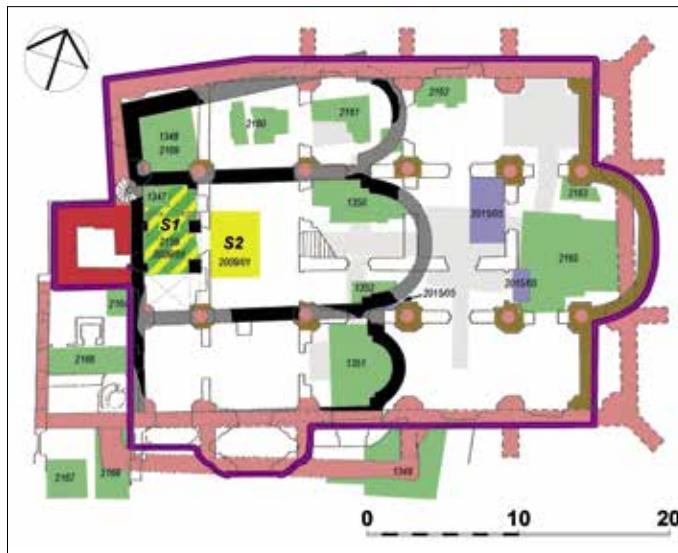

tehdejší Pražský ústav státní památkové péče a ochrany přírody (PÚSPPOP, dnes NPÚ v Praze) a v roce 1998 Pražský ústav památkové péče (PÚPP, dnes NPÚ v Praze) v prostoru mezi kostelem sv. Michala a tzv. Richtrovým domem (DRAGOUN 1990; 1991). Doplňující práce v interiéru kostela v letech 2009 a 2015 realizoval odbor archeologie NPÚ v Praze (CYMBALAK 2011; SEMERÁD 2015).

Již v průběhu prvních výzkumů uskutečněných v kostele na počátku 90. let minulého století byla pod podlahou kostela zjištěna jednodolní románská stavba z 12. století s půlkruhovou apsidou na východě a na západě s pozůstatky empy sklenuté na dva pilíře (obr. 1, 2, 3). Ze zá-

Obr. 2. Praha 1-Staré Město, bývalý kostel sv. Michala, Michalská čp. 662 a 459/I. Situace poznání stavebního vývoje a rozsahu archeologických výzkumů. **Černě** – archeologicky potvrzené zdivo románské etapy kostela; **tmavě šedě** – předpokládané zdivo románských fází (12.–1. pol. 13. stol.); **červeně** – gotická etapa stavby od konce 13. (tmavě) do 15. (světle) století; **hnědě** – barokní etapa kostela; **světle šedě** – starší hrobky a barokní krypty s přístupovými schodišti; **zeleně** – archeologické dokumentační body (ADB) s příslušnými čísly jednotlivých akcií; **žlutě** – plocha výzkumu v roce 2009, č. výzkumu 2009/01; **žlutá šrafra** – revizní stavebněhistorický výzkum v roce 2009 v dříve prozkoumaném prostoru; **modře** – zjišťovací sondáže z roku 2015; **fialová linie** současný obrys stavby (podle HUML 1998, obr. 1; dokumentačních fondů NPÚ v Praze a podle HRDLIČKA 2005 a 2009 zpracoval T. Cymbalak, 2017).

padního průčelí chrámu se v mladších stavebních konstrukcích dochovalo i nadzemní zdivo do výšky 7 metrů. S rozvojem zdejšího osídlení a změnou funkce kostela došlo k jeho rozšíření na severu a jihu o románské boční lodě a patrně ve 13. století i o západní věž. Jižní boční loď byla odkryta již v první fázi výzkumu, severní pak v následné etapě v letech 1995–1996 (HUML/MUK 1990; HUML 1991; 1996a; 1996b). Ve stejném období byly prováděny práce, které se věnovaly i gotické zástavbě západně od

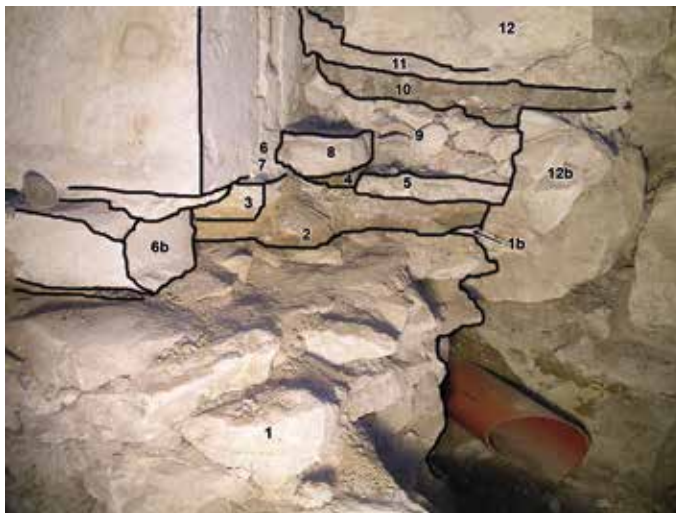
kostela (HUML 1998a; 1998b), kde byla s největší pravděpodobností umístěna fara. Uvnitř stavby byly nalezeny hroby související s románskými stavebními etapami chrámu; pohřbívání bylo doloženo i v sondě v západním sousedství kostela (DRAGOUN 1990, 289, 290; HUML/STAREC 1997, 254). Hroby vně kostela jsou datovatelné do rozmezí 12.–14. století, v interiéru se v gotické fázi pohřbívání více soustřeďovalo na krypty. Zvrstvení archeologických terénů z doby před stavbou kostela bylo zaznamenáno jen velmi torzovitě, protože bylo narušeno mladšími středověkými funerálními aktivitami. Početné lidské ostatky vyzvednuté při výzkumu byly následně uloženy v barokní kryptě kostela.

Výzkum realizovaný v roce 2009 doložil dvě fáze románské empy (obr. 3, 4). První by měla logicky souviset s původním jednodolním kostelem, u druhé nelze jednoznačně určit, zda byla využita ještě ve zmíněné jednodolní svatyni nebo již v hlavní lodi pozdějšího románského trojlodí

Obr. 3. Praha-Staré Město, bývalý kostel sv. Michala, Michalská čp. 662. Sonda S1. Celkový pohled na *in situ* dochované románské (12. a 1. pol. 13. století) patky sloupů západní empy v revizním prostoru pod hlavní lodí svatyně (foto T. Cymbalak, 2009).

Obr. 11. Praha-Staré Město, bývalý kostel sv. Michala, Michalská čp. 662. Sonda S1. Pohled na základový pás se založenou bází severní patky tribuny (foto M. Kovář, 2009). Legenda: **1** – základové zdivo pod nejstarší patkou tribuny (na koruně úroveň podlahy I); **1b** – vrstva šedé vápenné malty; **2** – pískové lože se zlomky opuky; **3** – dlaždice se stopami po požáru položené do pískového lože (úroveň podlahy II); **4** – hlinitopísčítá vrstva pod dlažbou III. podlahové úrovně; **5** – maltové lože s otiskem dlažby; **6, 7** – zatažená malta ve spáře patky mladšího pilíře; **8** – pozůstatek podlahy III (fragment dlaždice uložený v maltovém loži bílé barvy); **9** – stavební destrukce; **10** – písčitohlinitá vrstva s kousky stavebního odpadu; **11** – vrstva malty přiléhající ke zdivu mladšího pilíře; **12, 12b** – zdivo pilíře novověkého základového pasu.

Obr. 12. Praha-Staré Město, bývalý kostel sv. Michala, Michalská čp. 662. Sonda S1. Pohled na základový pás se založenou bází severní patky tribuny, pod níž je zřetelná starší románská patka atické profilace (foto M. Kovář, 2009). Legenda: **1** – základové zdivo pod nejstarší románskou patkou; **2** – fragment patky první stavební etapy tribuny; **3** – zlomek opuky podírající nároží patky pilíře mladší stavební etapy; **4** – zdivo pilíře (druhá stavební etapa tribuny); **5** – náznak vodorovného rozhraní na západním lici mladšího pilíře; **6** – zatažená malta v lici patky mladšího pilíře; **7** – pozůstatek písčitohlinité vrstvy; **8** – recentní zdivo.

horní úroveň ošlapaných kamenů vyčnívajících z koruny základového pásu. Na zmíněnou vrstvu nasedala vrstva žluté malty či spíše písku silně znečištěné hlínou (obr. 10: 3). Obdobnou situaci můžeme pozorovat u severněji položeného pilíře. Teprve na tuto vrstvu byla nalita malta šedivé až nažloutlé barvy, která se stala ložnou plochou pro nově založený zděný pilíř z opukových kvádrů (obr. 10: 6). Dodatečně byl k reliktu pilíře přilít masivní vynášecí pas, obsahující ve zdivu cihlu (obr. 10: 9). Asi byl založen do destrukce, která překryla vrstvu s pískem a hlínou (obr. 10: 8). Toto řešení však nebylo zopakováno u severnějšiho pilíře, kde byl respektován relikv prvotní románské patky z červeného pískovce a pilíř byl podložen zlomky opukového kamene (obr. 12: 3). Závažná je nálezová situace u severněji položené patky. Na vícekrát zmiňovaném základovém pasu byla v první fázi založena patka z červeného pískovce. Patka má zachovaný kvadratický plintus a jeden torus (obr. 12: 2). Výšková úroveň patky by mohla odpovídat komunikační úroveň, která se projevuje ošlapaným opukovým kamenem v koruně základového pasu (obr. 11: 1) a relikv již zmíněného šedého maltového lože (obr. 11: 1b). Dodatečně vzniká lože tvořené žlutou maltou či spíše pískem s vydatnou příměsí hlíny (obr. 11: 3). Do tohoto lože byly uloženy opukové dlaždice nepochybně kvadratického tvaru. Na dlaždicích je možné pozorovat opálení. Tyto dlaždice by mohly dokládat předláždění celé plochy s mírným zvýšením podlahy nad její románskou úroveň. Teprve na tyto dlaždice byl ve druhé stavební etapě založen pilíř vyzděný z velkých opukových bloků (např. obr. 12: 4). Je důležité, že při jediné zachované dlaždici se zachoval maltový přechod zatřené spáry (obr. 11: 6). Obdobnou situaci lze zaznamenat i na severní straně pilíře (obr. 5). Jednotlivé bloky kamene (obr. 12: 6) však byly osazeny velice ledabyle mj. prostřednictvím opukových „vloček“ (obr. 11: 6b, 12: 3). Tato situace se dá vysvětlit snad jen dodatečným vyjmutím kvalitních opukových dlaždic, na které byl pilíř druhé fáze založen. Mezi kvádry pilíře a opukovou podložkou je možné pozorovat vrstvu žluté malty. K těmto pilířům přiléhala nově zřízená podlaha, tvořená v drobném zachovaném úseku opukovými kameny (obr. 11: 8). Lomový opukový kámen byl kladen do mocného maltového a pískového lože. V jižně navazujícím úseku se zachoval otisk pokračování této dlažby, původně snad provedený z dlaždic (obr. 11: 5). Na toto torzo dlažby nasedá zbytek destrukční vrstvy tvořené hrubou bílou maltou, zlomky prejšů a zlomky opuky (obr. 11: 9). Dále následuje poloha drobné hlíny. K těmto relikvům starších terénů byl přilít pilíř již zmiňovaného mladšího základového pasu (obr. 11: 11). Ten je vyzděný z lomového opukového kamene pojeného šedivou maltou (obr. 11: 12, 12b). Na západním lici pilíře je možné pozorovat již ne příliš dobře zřetelný otisk úrovně „třetí“ podlahy (obr. 12: 5). Základový pas (obr. 13: 2) pokračuje od právě popsané patky severním směrem, kde se ve stavební mikrofázi přiložil k již vyzděnému základu severního polopilíře (obr. 13: 3).